



ERKEN DÖNEM UYUMSUZ ŞEMALARIN KİŞİLİK BOZUKLUKLARI BELİRTİLERİNİ YORDAYICI ETKİLERİNİN ERGENLERDE İNCELENMESİ*

Gülnur İLK¹, Yusuf BİLGE²

ÖZ

Artan sayıda araştırmada ergenlerde kişilik bozukluğunun varlığına vurgu yapılmaktadır ve kişilik bozukluklarını kuramsal olarak açıklayan ve kanıta dayalı bir tedavi yaklaşımı sunan önemli modellerden biri Şema Terapi yaklaşımıdır. Bu araştırmada, ergenlerde kişilik bozukluklarının etiyojisine yönelik olarak erken dönem uyumsuz şemalar ile ilişkisini incelemek amaçlanmıştır. Araştırma örneklemini 2018-2019 eğitim öğretim yılında İstanbul ilindeki ortaöğretim kurumlarında bulunan 14-18 yaş arası 520 öğrenci oluşturmaktadır. Amaçlara yönelik olarak Demografik Bilgi Formu, Ergenler için Psikolojik Bozukluklar Envanteri Kişilik Bozuklukları Formu ve Young Şema Ölçeği Kısa Form-3 kullanılmıştır. Erken dönem uyumsuz şemalarla kişilik bozuklukları arasındaki ilişkilerin tespiti için Pearson Momentler Çarpımı Korelasyon Katsayısı Analizi ve erken dönem uyumsuz şemaların kişilik bozukluklarını yordama düzeylerini belirlemek amacıyla Adımsal (stepwise) Doğrusal Çoklu Regresyon Analizleri gerçekleştirilmiştir. Araştırma sonucunda ergenlerde erken dönem uyumsuz şemaların kişilik bozuklukları belirtileri ile önemli derecede ilişkili olduğu görülmektedir. Erken dönem uyumsuz şemaların kişilik bozukluklarını %19 ila %53 aralığında değişik oranlarda yordama gücüne sahip oldukları ve her kişilik bozukluğunun kendine özgü erken dönem uyumsuz şema profillerinin olabileceği saptanmıştır. Analiz sonuçları ve literatür bir bütün olarak değerlendirildiğinde, ergenlerde kişilik bozukluklarının şema kuramı yaklaşımı kapsamında erken dönem uyumsuz şemalar ile önemli oranlarda açıklanabildiği anlaşılmaktadır. Yetişkinlerde kişilik bozukluklarında gözlemlenen erken dönem uyumsuz şemalara ek olarak ergenlerde farklılaşabilen bazı şemalar dikkat çekmekte ve bunların kişilik bozukluklarının gelişim süreci ile ilişkili olabileceği düşünülerek daha ayrıntılı incelenmesinin alana katkı sağlayabileceği düşünülmektedir. Mevcut bulgular, ergenlerde kişilik psikopatolojisini kavramsallaştırmak ve tedavisine katkı sağlamak amacıyla literatür ışığında tartışılmıştır.

Anahtar Kelimeler

Ergenlik, DSM-5, Kişilik Bozuklukları, Erken Dönem Uyumsuz Şemalar

INVESTIGATION OF PREDICTING EFFECTS OF THE EARLY MALADAPTIVE SCHEMAS IN ADOLESCENCE PERSONALITY DISORDER SYMPTOMS

ABSTRACT

An increasing number of studies emphasize the existence of personality disorders in adolescents, and one of the important models that explains personality disorders theoretically and offers an evidence-based treatment approach is the Schema Therapy approach. The aim of this study was to determine the incidence rates of personality disorders in adolescents and to investigate its relationship with early maladaptive schemas for the etiology. The sample of the study consists of 520 students between the ages of 14 and 18 in high schools in Istanbul in 2018-2019 academic year. Demographic Information Form, Psychological Disorders Inventory for Adolescents Personality Disorders Form and Young Schema Scale Short Form-3 were used for the purposes. Pearson Product-Moment Correlation Coefficient Analysis was performed to determine the relationships between early maladaptive schemas and personality disorders, and stepwise Linear Multiple Regression Analyzes were performed to determine the predictive levels of early maladaptive schemas and personality disorders. It was found that all early maladaptive schemas were significantly associated with the symptoms of personality disorders in adolescence and early maladaptive schemas were predictive of personality disorders at varying rates from 19 % to 53%, and that different personality disorders may have unique patterns of early maladaptive schemas. When the analysis results and the literature are evaluated as a whole, it is understood that personality disorders in adolescents can be explained to a significant extent by early maladaptive schemas within the scope of the schema theory approach. In addition to the early maladaptive schemas observed in personality disorders in adults, some schemas that may differ in adolescents attract attention, and it is thought that these may be related to the developmental process of personality disorders and that their more detailed examination may contribute to the field. The current findings are discussed in the light of the literature in order to conceptualize personality psychopathology in adolescents and contribute to its treatment.

Key Words

Adolescence, DSM-5, Personality Disorders, Early Maladaptive Schemas

*Bu makale Gülnur İLK'in Doç. Dr. Yusuf BİLGE'nin tez danışmanlığında İstanbul Sabahattin Zaim Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü'nde tamamladığı yüksek lisans tezinin özetidir.

¹Dr., Başakşehir Anadolu Lisesi, Milli Eğitim Bakanlığı, E-Mail: gulnur.ilk@hotmail.com, ORCID: 0000-0001-9730-0189

²Doç. Dr., İstanbul Sabahattin Zaim Üniversitesi, E-Mail: yusuf.bilge@izu.edu.tr, ORCID: 0000-0003-2754-9119

Alıntılama: İlk, G., Bilge, Y. (2023). Erken dönem uyumsuz şemaların kişilik bozuklukları belirtilerini yordayıcı etkilerinin ergenlerde incelenmesi. *Yaşam Becerileri Psikoloji Dergisi*, 7(14), 93-111.

Giriş

Kişilik bozukluklarını kuramsal olarak açıklayan ve kanıta dayalı bir tedavi yaklaşımı sunan önemli modellerden biri şema terapidir (ŞT). Bu yaklaşım, kişilik bozukluklarını modlar ve altta yatan erken dönem uyumsuz şemalar açısından kavramsallaştırmaktadır (Bach ve Bernstein, 2018; Dieckmann ve Behary, 2010; Young, 1990; Young, Klosko ve Weishaar, 2009). Şema terapinin kavramsal modelinin temelinde yer alan bu erken dönem uyumsuz şemalar; gelişimin erken dönemlerinden itibaren ortaya çıkan, işlevsel olmayan, bireyin kendilik algısını ve kişilerarası ilişkilerini yıkıcı yönde etkileyebilen ve yaşam boyunca sürekli tekrar edebilen duygusal ve bilişsel örüntülerdir (Young, Klosko ve Weishaar, 2009). Ayrılma ve Reddedilme, Zedelenmiş Özerklik ve Performans, Zedelenmiş Sınırlar, Başkalarına Yönelimlilik ve Aşırı Tetikte Olma ve Baskılama olmak üzere beş temel kategoride sınıflandırılan 18 adet uyumsuz şema alt alanı bulunmaktadır (Young, Klosko ve Weishaar, 2009). Erken çocukluk döneminde ortaya çıkan şemalar, çeşitli kişilik bozukluklarının temeli olarak kabul edilmekte ve kişilik bozukluklarının ortaya çıkmasında ve devamlılığında önemli rol oynamaktadır (Firoozan, Khosropour ve Anari, 2022). Bu çerçevede, kişilik bozukluklarının erken dönem uyumsuz şemalarla olan ilişkisine dikkat çeken çalışmalar mevcuttur.

Kişilik bozuklukları ile bağlantılı olarak erken dönem uyumsuz şemaların incelendiği çalışmaların bazı farklılıkları bulunmakla birlikte sonuç olarak kişilik bozukluğu tanısı alan bireylerde sağlıklı kontrollere kıyasla erken dönem uyumsuz şemaların önemli derecede farklılaşabildiği (Nasiri, Fazel ve Mirjafari, 2016; Özdel vd., 2015), farklı kişilik bozuklukları için farklı şema modellerinin öne çıkabildiği ve şemaların KB'ler arasında ayırım yapmak için potansiyel olarak yararlı olabileceği anlaşılmaktadır (Bach ve Farrell, 2018; Jovev ve Jackson, 2004). Ayrıca, kişilik bozukluğu teşhisi bulunan hastalar için erken dönem uyumsuz şemaların ciddiyeti, kişilik bozukluğu tanısı olmayan diğer hastalara kıyasla birkaç istisna dışında anlamlı farklılıklar göstermektedir (Nordahl, Holthe ve Haugum, 2005). Bazı erken dönem uyumsuz şemalara sahip bireylerin kişilik bozukluklarına sahip olma ihtimalinin daha yüksek olabileceği anlaşılmaktadır (Aracı ve Bilge, 2021).

Literatürde, erken dönem uyumsuz şemalar ve kişilik bozukluğu (KB) ilişkilerini inceleyen çalışmaların ağırlıklı olarak borderline kişilik bozukluğuna (BKB) odaklandığı görülmektedir. Erken dönem uyumsuz şemalar doğrultusunda BKB ve Bipolar Bozukluk arasındaki fenomenolojik farklılıklar ve erken dönem uyumsuz şemaların BKB hastalarında daha şiddetli olabildiği belirlenirken (Nilssona vd., 2010) bu şemaların Majör Depresif, Bipolar veya Şizoaffektif tanılarıyla ilişkili olmayabileceği (Cohen vd., 2016) anlaşılmaktadır. Bununla birlikte, BKB ve kronik depresyon için klinik örnekleme erken dönem uyumsuz şemalarda önemli benzerliklere işaret eden ve bu rahatsızlıklarla ilişkili spesifik şema modellerini desteklemeyen bulgular da (Flink vd., 2018) mevcuttur.

Her ne kadar BKB özellikleri ile erken dönem uyumsuz şemalar arasında karmaşık bir ilişki söz konusu olsa da (Esmaeliani vd., 2019), BKB için yüksek derecede onaylanmış şemalar; terk edilme ve tutarsızlık, güvensizlik ve kötüye kullanma, sosyal izolasyon, duygusal yoksunluk, kusurluluk ve utanç olarak ön plana çıkmaktadır (Barazandeh vd., 2016). Ayrıca, kopukluk ve reddedilmişlik, başkalarına yönelimlilik şema alanları; BKB'de boyutsal ve kategorik psikopatoloji

ile doğrudan ilişkilendirilmiş ve bu bulgular, şema odaklı bir terapi uygularken hedef müdahaleler hakkında katkı sağlamıştır (Frías vd., 2017). Erken dönem uyumsuz şemalar ile duygusal düzensizlik, kimlik sorunları, olumsuz ilişkiler ve kendine zarar verme gibi spesifik BKB özellikleri arasındaki potansiyel yollara da (Esmaeilian ve ark., 2019) işaret edilmektedir.

Benzer şekilde, bazı farklılıkları içermekle birlikte, hem klinik hem klinik olmayan çalışma grupları ile yapılan birçok araştırma, KB türlerinin ilişkili olduğu bazı erken dönem uyumsuz şemaları ve şema alanlarını ön plana çıkarmaktadır (Carr ve Francis, 2010b; Chakhssi, Bernstein ve Ruiter, 2014; Corral ve Calvete, 2014; Nordahl, Holthe ve Haugum, 2005; Reeves ve Taylor, 2007; Tremblay ve Dozois, 2009). Erken dönem uyumsuz şemalar ile kişilik bozukluğu belirtilerinin önemli bir ilişki gösterdiği anlaşılmaktadır. Bununla birlikte her bir kişilik bozukluğuna özgü spesifik şemalara dair ilişkiler belirsizliğini korumaktadır (Lobbestael ve Arntz, 2012'den akt. Panagiotopoulos vd., 2023). Bulgular, kişilik bozukluklarının gelişiminde ve tedavisinde şemaların rolünün daha fazla araştırılması gerekliliğini vurgulamaktadır ve kişilik bozukluğu bulunan bireylerin yanı sıra bu bozuklukların çeşitli belirtilerini gösteren bireyler ile çalışılması, önleyici çalışmalar için umut vadetmektedir.

Ergenlerde kişilik bozukluğunun gelişimini inceleyen çalışmalar, gelişimsel süreçte ve bu süreçte yaşanan bazı aksamalara vurgu yapmaktadır (Ensink vd., 2015; Infurna vd., 2016; Johnson vd., 2000; Steele vd., 2015). Bu bağlamda, ergenlik döneminde kişilik bozukluğunun gelişimine yönelik kişiliğin gelişimini şekillendiren mekanizmaları değerlendirmek işlevsel gözükmektedir (Lenkiewicz, Srebnicki ve Bryńska, 2016). Ergenlerde erken dönem uyumsuz şemalar ve psikopatoloji ilişkisine dair gerçekleştirilen bir gözden geçirme çalışmasında (Makinson, 2012), son yıllarda bu konuları kapsayan genel psikopatoloji çalışmalarında (Calvete, 2008; Cooper, Rose ve Turner, 2005; Dozois vd., 2012; Gökçe vd., 2017; Muris, 2006; Richardson, 2007) artış olduğu ancak ergen ve gençlerde kişilik bozukluğu ve erken dönem uyumsuz şemalar üzerine odaklanan sınırlı sayıda çalışma olduğu görülmektedir (Esmaeilian vd., 2019; Lawrence, Allen ve Chanen, 2011).

Bu bağlamda, erken dönem uyumsuz şemaların ergenlik döneminde kişilik bozukluklarının kavramsallaştırılması ve tedavisinde önemli rol oynayabileceği düşünülmektedir. Yürütülen araştırmanın amacı, ergenlik döneminde görülen kişilik bozuklukları belirtilerinin erken dönem uyumsuz şemalar tarafından ne düzeyde açıklandığını belirlemektir. Böylece, ergenlik döneminde kişilik bozukluklarının gelişimi ve tedavisine yönelik sınırlı bilgi birikimine, şema terapisi yaklaşımı kapsamında, katkı sağlamak amaçlanmıştır.

Yöntem

Yürütülen çalışmada nicel araştırma yöntemlerinden ilişkisel tarama deseni kullanılmıştır. Tarama desenleri, geçmişte ya da halen var olan bir durumun kendi koşulları içinde, var olduğu şekliyle betimlenmesini amaçlayan araştırma yaklaşımlarıdır (Karasar, 2014). Buna göre ilişkisel tarama modelinde iki veya daha fazla sayıdaki değişken arasında birlikte değişimin varlığı ve miktarı odak noktasıdır. Yürütülen çalışmada ergenlerde kişilik bozukluklarının etiyolojisine

yönelik olarak ergenlik döneminde KB belirtileri ve erken dönem uyumsuz şemalar arasında birlikte değişim ilişkisine odaklanılmıştır.

Çalışma Grubu

2018-2019 eğitim öğretim yılında İstanbul ilinde bulunan 14-18 yaş arası 720 ortaöğretim öğrencisi gönüllü olarak katılımcı olmuştur. Uygulamanın öncesinde katılımcılar, Bilgilendirilmiş Onam Formu aracılığıyla araştırmanın içeriği hakkında bilgilendirilmiş ve onamları alınmıştır. Ölçekleri sistematik veya önemli ölçüde eksik dolduran ve Ergenler için Psikolojik Bozukluklar Envanteri Kişilik Bozuklukları Formu'nda (EPBE-KBF) yer alan yalan maddelerinden herhangi birisine "Kesinlikle yanlış" seçeneği dışında cevap veren 200 kişinin verileri elenerek analizlere dâhil edilmemiştir. Böylece araştırma 288'i kız (%55.4), 232'si erkek (%44.6) olmak üzere toplam 520 kişilik bir toplum örnekleminde oluşmuştur. Örneklemin yaş aralığı 14-18, yaş ortalaması 16.18'dir ($S_s=1.17$). Katılımcıların 138'i (%26.5) 9.sınıf, 136'sı (%26.2) 10. sınıf, 127'si (%24.4) 11. sınıf ve 119'u (%22.9) 12. sınıfta öğrenim görmektedir. Yaş ve bölge dağılımlarına ilişkin bulgular Tablo 1'de yer almaktadır.

Tablo 1. Katılımcıların Demografik Bilgileri

Yaş	Kız	Erkek	Toplam
14 Yaş	21(%4)	17(%3.3)	38(%7.3)
15 Yaş	66(%12.7)	60(%11.5)	126(%24.2)
16 Yaş	86(%16.5)	52(%10)	138(%26.5)
17 Yaş	78(%15)	61(%11.7)	139(%26.7)
18 Yaş	37(%7.2)	42(%8.1)	79(%15.3)
Toplam	288 (%55.4)	232 (%44.6)	520 (%100)
Ortalama	16.15±1.13	16.22±1.22	16.18±1.17
Sınıf			
9. Sınıf	74(%14.2)	64(%12.3)	138(%26.5)
10. Sınıf	82(%15.8)	54(%10.4)	136(%26.2)
11. Sınıf	71(%13.7)	56(%10.8)	127(%24.4)
12. Sınıf	61(%11.7)	58(%11.2)	119(%22.9)
Toplam	288 (%55.4)	232 (%44.6)	520 (%100)
Bölge			
1.Bölge (Esenler)	101(%19.4)	73 (%14)	174 (%33.5)
2. Bölge (Başakşehir)	99 (%19)	84 (%16.2)	183 (%35.2)
3. Bölge (Beşiktaş)	88 (%16.9)	75 (%14.4)	163 (%31.3)
Toplam	288 (%55.4)	232 (%44.6)	520 (%100)

Veri Toplama Araçları

Demografik Bilgi Formu: Araştırmacılar tarafından geliştirilen formda katılımcıların yaş, cinsiyet, bölge ve ebeveyn eğitim düzeyleri gibi demografik bilgileri içeren sorular bulunmaktadır.

Ergenler için Psikolojik Bozukluklar Envanteri Kişilik Bozuklukları Formu (EPBE-KBF): Ergenlerde kişilik bozuklukları belirtilerini değerlendirmek amacıyla Bilge ve Bilge (2019) tarafından geliştirilmiştir. 89 maddeden oluşmaktadır ve 5'li Likert tipi bir ölçektir.

Young Şema Ölçeği-Kısa Formu-3 (YŞÖ-KF-3): Erken dönem uyumsuz şemaları değerlendirmek amacıyla Young, Klosko ve Weishaar (2009) tarafından geliştirilmiştir. Soygüt, Karaosmanoğlu ve Çakır (2009) tarafından Türkçe'ye uyarlanmıştır. 90 maddeden oluşmaktadır ve 6'lı Likert tipi bir ölçektir.

Veri Analizi

EPBE-KBF ve YŞÖ alt ölçek ortalamalarının normal dağılıp dağılmadığını tespit edebilmek için basıklık (Kurtosis) ve çarpıklık (Skewness) değerleri hesaplanmıştır. Normallik analizi sonuçlarına göre, ölçek ortalamalarının çarpıklık ve basıklık değerlerinin normal dağılım için kabul edilen (Tabachnick ve Fidell, 2013'ten akt. Sevin ve Küçük, 2016) +1.500 ve - 1.500 değerleri arasında oldukları görülmüştür. Kişilik bozuklukları ve şema puanlarının ortalamalarının cinsiyet değişkenine karşılaştırılması için bağımsız gruplar t-testi, erken dönem uyumsuz şemalarla kişilik bozuklukları arasındaki ilişkilerin tespiti için Pearson Momentler Çarpımı Korelasyon Katsayısı Analizi ve erken dönem uyumsuz şemaların kişilik bozukluklarını yordama düzeylerini belirlemek amacıyla Adımsal (stepwise) Doğrusal Çoklu Regresyon Analizleri gerçekleştirilmiştir. Ayrıca YŞÖ-KF-3 ve EPBE-KBF ölçeklerinin mevcut çalışmadaki güvenilirliği için Cronbach Alfa değerleri hesaplanmıştır. Yapılan tüm analizlerde anlamlılık düzeyi olarak $p<0.01$ kabul edilmiştir. Çalışmanın tüm verilerinin istatistiksel analizleri için SPSS v25.0 programı kullanılmıştır.

Bulgular

Betimsel bulgular

Çalışmadaki örneklemin EPBE-KBF ve YŞÖ-KF-3 alt ölçeklerinin ortalama ve standart sapma puanları ve ölçeklerin araştırmadaki güvenilirlik katsayıları ile çarpıklık ve basıklık değerleri Tablo 2 ve 3'te sunulmuştur. EPBE-KBF alt ölçeklerinin çalışmamızdaki Cronbach Alfa değerleri 0.59 (Obsesif kompulsif KB) ile 0.81 (Narsisistik ve çekingen KB) arasında iken (Tablo 2) YŞÖ-KF-3 alt ölçeklerinin Cronbach Alfa değerleri 0.63 (Kendini Feda Şeması) ile 0.80 (Başarısızlık şeması) arasında değişmektedir (Tablo 3). Tüm alt ölçek ortalamaları, cinsiyet değişkenine göre t testiyle karşılaştırılmış ve analiz sonuçlarına göre, davranım bozukluğu ortalama puanın erkek grup lehine ($t_{(2.518)}=-4.153$ $p<0.001$), BKB ($t_{(2.518)}=-6.767$ $p<0.001$) ve karamsarlık şema ($t_{(2.518)}=4.48$ $p<0.001$) ortalama puanlarının kız grup lehine anlamlı derecede yüksek olduğu tespit edilmiştir. Diğer kişilik bozuklukları ve şemaların ortalama puanları arasında ise anlamlı derecede farklar bulunmamıştır (Tablo 2-3).

Tablo 2. Örneklem EPBE kişilik bozuklukları alt ölçeklerinin güvenilirlik katsayıları, normallik analizi ve ortalamalarının cinsiyet değişkenine göre karşılaştırılması sonuçları

EPBE Alt Ölçekleri	α	Genel (N=520)				Kız (N=288)		Erkek (N=232)		t
		Ort.	Ss	Çarpıklık	Basıklık	Ort.	Ss	Ort.	Ss	
Paranoid KB	0.76	21.83	6.65	0.519	-0.007	21.98	6.50	21.63	6.85	0.59
Şizoid KB	0.69	15.10	4.86	0.801	0.668	15.20	5.03	14.98	4.64	0.53
Şizotipal KB	0.71	16.91	5.46	0.770	0.449	17.16	5.20	16.59	5.75	1.17
Davranım Bozukluğu	0.79	18.46	5.83	1.282	1.489	17.50	5.06	19.66	6.47	-4.15*
Borderline KB	0.70	17.23	5.34	0.349	-0.314	18.59	5.09	15.53	5.16	6.77*
Histriyonik KB	0.73	25.74	6.93	0.324	-0.490	25.98	6.79	25.44	7.11	0.88
Narsisitik KB	0.81	31.73	9.22	0.408	-0.200	31.22	8.86	32.37	9.62	-1.42
Bağımlı KB	0.73	21.57	6.35	0.690	0.230	22	6.35	21.05	6.32	1.70
Çekingen KB	0.81	23.01	7.65	0.888	0.754	23.35	7.85	22.58	7.38	1.15
OKKB	0.59	29.15	5.49	0.072	-0.062	29.48	5.31	28.75	5.69	1.50

* $p<0.01$ **Tablo 3. Örneklem Young Şema alt ölçeklerinin güvenilirlik katsayıları ve ortalamalarının cinsiyet değişkenine göre karşılaştırılması**

YŞÖ Alt Ölçekleri	α	Genel (N=520)				Kız (N=288)		Erkek (N=232)		t
		Ort.	Ss	Çarpıklık	Basıklık	Ort.	Ss	Ort.	Ss	
Duygusal yoksunluk	0.79	9.85	4.97	1.120	0.758	10	5.24	9.66	4.63	0.79
Başarısızlık	0.80	12.36	5.44	0.904	0.369	12.74	5.23	11.88	5.66	1.81
Karamsarlık	0.77	13.66	5.90	0.615	-0.226	14.68	5.90	12.39	5.64	4.48**
Sosyal izolasyon / güvensizlik	0.79	16.72	6.91	0.774	0.118	17.23	6.85	16.09	6.95	1.87
Duyguları bastırma	0.64	12.02	4.92	0.465	-0.523	12.35	4.88	11.61	4.95	1.70
Onay arayıcılık	0.70	19.55	5.98	0.122	-0.354	19.98	5.90	19.02	6.06	1.83
İç içe geçme / bağımlılık	0.79	17.47	7.18	0.854	0.209	17.82	7.05	17.03	7.33	1.23
Ayrıcalıklık / yetersiz özdenetim	0.69	23.66	6.95	-0.089	-0.459	24.18	6.92	23.01	6.96	1.91
Kendini feda	0.63	14.69	4.72	0.421	0.007	15	4.53	14.31	4.94	1.65
Terk edilme	0.69	9.79	4.53	0.973	0.583	9.90	4.55	9.66	4.51	0.61
Cezalandırılma	0.71	20.63	6.22	-0.047	-0.450	20.42	6.05	20.90	6.43	-0.88
Kusurluluk	0.74	10.98	5.07	1.258	1.323	10.85	4.93	11.13	5.25	-0.61
Tehditler karşısında dayanıksızlık	0.71	11.79	5.23	0.690	-0.081	12.03	5.09	11.50	5.40	1.17
Yüksek standartlar	0.68	8.64	3.83	0.370	-0.725	8.30	3.80	9.06	3.83	-2.26

* $p<0.01$

Tablo 4. Kişilik Bozuklukları ile Şema Ortalama Puanları Arasındaki Korelasyon Katsayıları

	Par.	Şzd.	Şzt.	DB.	Bdl.	Hst.	Nrs.	Bağ.	Çek.	OKKB
Duygusal Yoksunluk	0.49**	0.50**	0.45**	0.29**	0.36**	0.16**	0.13*	0.44**	0.51**	0.13*
Başarısızlık	0.34**	0.35**	0.38**	0.24**	0.37**	0.18**	0.15**	0.61**	0.61**	0.03
Karamsarlık	0.54**	0.39**	0.51**	0.23**	0.52**	0.24**	0.19**	0.46**	0.48**	0.20**
Sosyal İz. Güvensizlik	0.63**	0.58**	0.59**	0.43**	0.55**	0.32**	0.31**	0.47**	0.56**	0.16**
Duyguları Bastırma	0.43**	0.54**	0.40**	0.30**	0.36**	0.24**	0.24**	0.35**	0.46**	0.24**
Onay Arayıcılık	0.39**	0.06	0.30**	0.21**	0.38**	0.45**	0.52**	0.40**	0.29**	0.24**
İç İç Geçme / bağımlılık	0.44**	0.35**	0.45**	0.31**	0.43**	0.28**	0.26**	0.64**	0.60**	0.21**
Ayrıcalıklık/ Yet. Özd.	0.42**	0.29**	0.39**	0.31**	0.44**	0.36**	0.34**	0.20**	0.21**	0.13*
Kendini Feda	0.29**	0.10	0.29**	0.11	0.35**	0.29**	0.20**	0.37**	0.27**	0.26**
Terk Edilme	0.49**	0.32**	0.44**	0.29**	0.52**	0.35**	0.31**	0.61**	0.50**	0.21**
Cezalandırılma	0.31**	0.11	0.26**	0.06	0.20**	0.18**	0.18**	0.30**	0.25**	0.40**
Kusurluluk	0.47**	0.46**	0.46**	0.45**	0.42**	0.27**	0.27**	0.48**	0.48**	0.11
Tehdit. Karş. Day.	0.59**	0.46**	0.51**	0.35**	0.48**	0.35**	0.34**	0.48**	0.46**	0.17**
Yüksek Standartlar	0.36**	0.20**	0.26**	0.36**	0.20**	0.45**	0.54**	0.14*	0.14*	0.27**

* $p<0.01$, ** $p<0.001$, Par.: paranoid, Şzt.: şizotipal, Şzd.:şizoid, DB.:davranım bozukluğu, Bdl.:borderline, Hst.:histriyonik, Nrs.:narsistik, OKKB:obsesif kompulsif, Çek.:çekingen, Bağ.:bağımlı, Sosyal İz. Güvensizlik: sosyal izolasyon ve güvensizlik, Ayrıcalıklık/ Yet.Özd.: Ayrıcalıklık ve yetersiz özenetim, Tehdit. Karş. Day.: tehditlere karşı dayanıksızlık

Kişilik bozuklukları ve erken dönem uyumsuz şemalar korelasyon analizi sonuçları

Kişilik bozuklukları ve erken dönem uyumsuz şemalar arasındaki ilişkinin incelenmesi amacıyla yapılan Pearson Korelasyon Analizi sonucunda, şizoid KB ile onay arayıcılık, kendini feda ve cezalandırılma; davranım bozukluğu ile kendini feda ve cezalandırılma; obsesif kompulsif KB ile başarısızlık ve kusurluluk şemaları arasında istatistiksel olarak anlamlı düzeyde korelasyon olmadığı tespit edilmiştir. Geriye kalan tüm şemalar ile kişilik bozuklukları arasındaki korelasyon katsayılarının pozitif yönlü ve anlamlı seviyede olmak üzere 0.13 ($p<0.01$) ile 0.64 ($p<0.001$) aralığında olduğu saptanmıştır (Tablo 4).

Tablo 5. Erken Dönem Uyumsuz Şemaların Kişilik Bozuklukları Üzerindeki Etkisinin Regresyon Analizi Sonuçları

Yordanan Değişkenler	Yordayıcı Değişkenler	B	sh	Beta	t	düz.R ²	F	ΔR ²
Paranoid KB	Sosyal izolasyon / güvensizlik	0.331	0.043	0.344	7.70**	0.392	126.42**	0.492
	Tehditler karşısında dayanıksızlık	0.265	0.058	0.209	4.62**	0.054		
	Yüksek standartlar	0.314	0.057	0.111	5.51**	0.031		
	Karamsarlık	0.187	0.047	0.166	3.95**	0.015		
Şizotipal KB	Sosyal izolasyon / güvensizlik	0.273	0.039	0.346	7.06**	0.347	87.58**	0.400
	Karamsarlık	0.173	0.042	0.187	4.18**	0.036		
	Ayrıcalıklık / yetersiz özenetim	0.100	0.031	0.127	3.26**	0.009		
	İç içe geçme / bağımlılık	0.092	0.033	0.121	2.80*	0.008		
Şizoid KB	Sosyal izolasyon / güvensizlik	0.207	0.036	0.294	5.73**	0.330	115.74**	0.399
	Duyguları bastırma	0.275	0.043	0.278	6.45**	0.055		
	Duygusal yoksunluk	0.163	0.045	0.167	3.60**	0.014		
Davranım Bozukluğu	Kusurluluk	0.318	0.057	0.277	5.57**	0.200	71.82**	0.290
	Yüksek standartlar	0.400	0.058	0.263	6.90**	0.075		
	Sosyal izolasyon / güvensizlik	0.149	0.042	0.177	3.53**	0.015		
Borderline KB	Sosyal izolasyon / güvensizlik	0.147	0.037	0.190	3.95**	0.300	94.73**	0.419
	Karamsarlık	0.169	0.041	0.187	4.17**	0.056		
	Terk edilme	0.294	0.051	0.249	5.47**	0.031		
	Ayrıcalıklık / yetersiz özenetim	0.161	0.029	0.210	4.95**	0.032		
Histriyonik KB	Onay arayıcılık	0.434	0.048	0.374	9.12**	0.284	97.73**	0.359
	Yüksek standartlar	0.469	0.070	0.259	6.71**	0.061		
	Terk edilme	0.205	0.059	0.134	3.47**	0.014		
Narsisistik KB	Yüksek standartlar	0.904	0.090	0.376	10.08**	0.287	119.40**	0.406
	Onay arayıcılık	0.528	0.058	0.343	9.08**	0.110		
	Kusurluluk	0.194	0.064	0.107	3.04**	0.009		
Çekingen KB	Başarısızlık	0.436	0.061	0.310	7.13**	0.366	119.49**	0.477
	İç içe geçme / bağımlılık	0.250	0.049	0.235	5.14**	0.070		
	Sosyal izolasyon / güvensizlik	0.189	0.050	0.171	3.76**	0.033		
	Duyguları bastırma	0.195	0.063	0.125	3.08**	0.008		
Bağımlı KB	İç içe geçme / bağımlılık	0.223	0.041	0.253	5.47**	0.414	147.53**	0.530
	Başarısızlık	0.329	0.047	0.282	7.03**	0.059		
	Terk edilme	0.332	0.058	0.237	5.68**	0.042		
	Onay arayıcılık	0.150	0.035	0.141	4.25**	0.015		
Obsesif Kompulsif KB	Cezalandırılma	0.314	0.036	0.356	8.72**	0.159	60.84**	0.187
	Yüksek standartlar	0.257	0.058	0.179	4.39**	0.028		

Erken dönem uyumsuz şemaların kişilik bozukluklarını yordayıcı etkilerinin regresyon analizi sonuçları

Erken dönem uyumsuz şemaların kişilik bozukluklarını yordama düzeyinin belirlenmesi amacıyla yapılan çoklu doğrusal regresyon analiz sonuçlarına göre, paranoid ($\beta=0,344$; $R^2=0.39$), şizotipal ($\beta=0,346$; $R^2=0.35$), şizoid ($\beta=0.294$; $R^2=0.33$), borderline kişilik bozukluklarını ($\beta=0.190$; $R^2=0.30$) en fazla yordayan şemanın “sosyal izolasyon/güvensizlik” şeması olduğu belirlenmiştir. Davranım bozukluğunu “kusurluluk” ($\beta=0.190$; $R^2=0.30$), histriyonik kişilik bozukluğunu “onay arayıcılık” ($\beta=0.374$; $R^2=0.28$), narsisistik kişilik bozukluğunu “yüksek standartlar” ($\beta=0.190$; $R^2=0.30$), çekingen kişilik bozukluğunu “başarısızlık” ($\beta=0.310$; $R^2=0.37$), bağımlı kişilik bozukluğunu “iç içe geçme/ bağımlılık” ($\beta=0.253$; $R^2=0.41$) ve son olarak obsesif kompulsif kişilik bozukluğunu ise “cezalandırılma” ($\beta=0.356$; $R^2=0.16$) şemasının en fazla yordadığı saptanmıştır. Diğer şemaların kişilik bozukluklarını yordama düzeylerine ait değerler ve toplam R^2 değerleri Tablo 5’te verilmiştir.

Tartışma ve Sonuç

Bu araştırmanın sonucunda, ergenlerde erken dönem uyumsuz şemaların küme A, B ve C kişilik bozuklukları belirtileri ile önemli derecede ilişkili olduğu görülmüştür. Ergenlik döneminde, erken dönem uyumsuz şemaların kişilik bozukluğu belirtilerini %19 ila %53 aralığında açıklayabildiği ve her KB’nin kendine özgü erken dönem uyumsuz şema profillerinin olabileceği desteklenmiştir. Yetişkin örnekleme gerçekleştirilen farklı çalışmalarda, şemaların KB’leri açıklama oranı ile ilgili olarak Bilge ve Balaban (2021) %27 ila %43, Carr ve Francis (2010b) %14.4 ila %31.2 ve son olarak Reeves ve Taylor (2007) ise %4 ila 13 aralığını tespit etmiştir. Ayrıca, BKB ve çekingen KB’nin erken dönem uyumsuz şemalar tarafından sırasıyla %26 ve %40 oranlarında açıklanabildiğini (Macik, 2018) ve bu oranın mevcut çalışmada sırasıyla %42 ve %48 olduğu görülmüştür. Benzer şekilde, ergenlik döneminde BKB varyansının %58’inin modlar tarafından açıklanabildiği (Barazandeh vd., 2018) yönündeki bulgular dikkat çekmektedir. Görüldüğü üzere, araştırmalar KB ve erken dönem uyumsuz şemaların ilişkisine dair farklı oranlar sunmaktadır. Bu durumun, bazı araştırmalarda farklı yordayıcı değişkenlerin analize katılması, çeşitli değişkenlerin kontrol edilmesine dair farklı yaklaşımların kullanılması, çok farklı örneklem ve farklı değerlendirme prosedürleri ile ilişkili olabileceği düşünülmektedir. Yanı sıra, mevcut araştırmanın ergen örneklem ile yürütülmesi, erken dönem uyumsuz şemaların gelişiminin devam ettiği bu süreçte, birçok erken dönem uyumsuz şemanın ön plana çıkarak henüz yeterince kararlı hale gelmemiş olması ihtimalini düşündürmektedir.

Yürütülen araştırma sonucunda, paranoid, şizoid ve şizotipal KB puanları ile en yüksek yordayıcılık ilişkisi gösteren erken dönem uyumsuz şemanın sosyal izolasyon/güvensizlik olduğu belirlenmiştir. Yetişkin katılımcılar ile gerçekleştirilen araştırmalarda da bu KB’leri en fazla sosyal izolasyon/güvensizlik şemasının açıkladığı anlaşılmaktadır (Aracı ve Bilge, 2021; Bilge ve Balaban, 2021). Benzer şekilde Reeves ve Taylor (2007) ve Carr ve Francis (2010b) tarafından gerçekleştirilen çalışmalarda, bu kişilik bozuklukları için öne çıkan şemalar oldukça benzerdir. Nordahl, Holthe ve Haugum’un (2005) klinik yetişkin

katılımcılar ile gerçekleştirilen çalışmada ise yüksek anlamlılık dereceleri temel alınarak sadece paranooid KB, benzer şemalarla ilişkili bulunmuştur. Bu sonucu, örnekleme ağırlıklı olarak C kümesi kişilik özelliklerinin bulunması ile açıklayabilmek mümkün gözükmemektedir. Literatürde çoğu çalışma güvensizlik/istismar ve sosyal izolasyon şemalarının A kümesi KB'leri ile ilişkisine dikkat çekmektedir (Kunst vd., 2020). Sosyal İzolasyon/Güvensizlik şemasının A kümesinde yer alan kişilik bozukluklarında oldukça ön plana çıktığı, bu kümede yer alan kişilik bozukluklarının/öncül belirtilerinin ergenlik döneminde değerlendirilmesi ve tedavisi bakımından bu şemanın dikkate alınmasının önemli olabileceği anlaşılmaktadır. Nitekim paranooid KB için “yeterli bir temele dayanmadan, başkalarının kendisini sömürdüğünden, kendisine kötülük yaptığından ya da kendisini aldattığından kuşkulandır; arkadaşlarının kendisine olan bağlılıkları ya da güvenilirlikleriyle ilgili yersiz kuşkuları vardır; söylediklerinin kendisine karşı kullanılacağı korkusuyla başkalarına açılmak istemez; eşinin ya da cinsel partnerinin sadakatiyle ilgili yineleyici, yersiz kuşkuları vardır” şeklinde DSM-5 tanı ölçütlerinin (APA, 2013) ön plana çıkan Sosyal İzolasyon/Güvensizlik şeması içinde değerlendirilebileceği düşünülmektedir. Benzer şekilde, şizoid KB için ön plana çıkan şemanın “ailenin bir üyesi olmak da dâhil yakın ilişkilere girmek istemez ve yakın ilişkilerden hoşlanmaz; genellikle tek başına etkinlikte bulunmayı yeğler; birinci derece akrabaları dışında yakın arkadaşları ve sırdaşları yoktur” DSM-5 tanı ölçütleri (APA, 2013) ile uyumlu olabileceği anlaşılmaktadır. Son olarak şizotipal KB için “birinci derece akrabalarının dışında yakın arkadaşlarının olmaması; yakınlaşmayla azalmayan toplumsal kaygıya kuşkucu korkular eşlik eder” gibi tanı ölçütlerinin (APA, 2013) A kümesi KB'ler için ön plana çıkan sosyal izolasyon/güvensizlik şeması ile oldukça uyumlu olabileceği sonucuna ulaşılmaktadır.

Davranım bozukluğu ise kusurluluk başta olmak üzere yüksek standartlar ve sosyal izolasyon/güvensizlik şemaları tarafından yordanmaktadır. Benzer şekilde, Aracı ve Bilge'nin (2021) yetişkin örnekleme gerçekleştirilen araştırmasında da güvensizlik şeması başta olmak üzere tüm uyumsuz şemalarla ilişki dikkat çekmektedir. Özdel ve arkadaşlarının (2015) klinik örneklem ile gerçekleştirdiği çalışmada ise antisosyal KB'de birçok erken dönem uyumsuz şema, kontrol grubuna kıyasla yüksektir. Suçlu katılımcılarla gerçekleştirilen çalışmalar değerlendirildiğinde ise Gilbert ve Daffern (2013) özellikle zedelenmiş sınırlar, Chakhssi, Bernstein ve Ruiter (2014) güvensizlik/kötüye kullanılma ve yetersiz özenetim ve son olarak Corral ve Calvete (2014) ise kopukluk ve reddedilmişlik ve zedelenmiş sınırlar şemalarına/şema alanlarına dikkat çekmektedir. Balaban ve Bilge'nin (2020) ergen katılımcılar ile yapılan çalışmalarına göre davranım bozukluğu, tüm şema alanları ile ilişkilidir ve kopukluk/reddedilme başta olmak üzere zedelenmiş özerklik/başarısızlık şema alanları tarafından yordanmaktadır. Görüldüğü üzere mevcut çalışmada yordayıcı olarak öne çıkan şemaların yer aldığı şema alanlarının ön plana çıktığı araştırmalar dikkat çekmekle birlikte kısmen farklılaşan bulgular da mevcuttur. Bununla birlikte mevcut araştırmada, ergenlerde davranım bozukluğu olarak ele alınan öncül bir tanı belirtilerinin yer aldığı, oysa araştırmaların neredeyse tamamında antisosyal KB belirtilerinin ve çok farklı özelliklere sahip örneklemelerin yer aldığı dikkate alınmalıdır.

BKB'nin ise sosyal izolasyon/güvensizlik şeması başta olmak üzere karamsarlık, terkedilme ve ayrıcalıklık/yetersiz özdenetim şemaları tarafından yordandığı belirlenmiştir. Aracı ve Bilge'nin (2021) çalışmasında ise oldukça benzer şekilde karamsarlık, güvensizlik ve onay arama şemaları ön plana çıkmaktadır. Bilge ve Balaban'ın (2021) araştırmasında da yetişkin örnekleme BKB'yi en fazla açıklayan şemanın sosyal izolasyon/güvensizlik olduğu dikkat çekmektedir. Kunst ve arkadaşlarının (2020) çalışmasında ise BKB için terk edilme/istikrarsızlık, boyun eğicilik ve yetersiz öz kontrol/öz disiplin şemaları ön plana çıkmaktadır. Zaten literatürde BKB için terk edilme ve tutarsızlık, güvensizlik ve kötüye kullanma ve sosyal izolasyon gibi şemaların oldukça ön plana çıktığı anlaşılmaktadır (Barazandeh vd., 2016). Ergenlerle ilgili konu kapsamında ulaşılabilen neredeyse tek çalışma olan Lawrence, Allen ve Chanen'in (2011) klinik ergen grubuyla gerçekleştirilen çalışmasında, yürütülen araştırmanın bulgularıyla tutarlı şekilde, BKB'nin birçok şema ile ilişkili olduğu ve terk edilme, güvensizlik ve istismar ile kopukluk ve reddedilmişlik şema alanındaki erken dönem uyumsuz şemaların en dikkat çeken şemalar olduğu belirlenmiştir.

Histriyonik KB'nin en fazla onay arayıcılık olmak üzere yüksek standartlar ve terk edilme şemaları tarafından yordandığı sonucuna ulaşılmıştır. Benzer şekilde Bilge ve Balaban'ın (2021) çalışması; onay arayıcılık, terkedilme ve yüksek standartlar, histriyonik KB'yi en fazla açıklayan şemalar olarak ön plana çıkmaktadır. Aracı ve Bilge'nin (2021) çalışması da bu KB için onay arayıcılık şemasına dikkat çekmektedir. Nordahl, Holthe ve Haugum'un (2005) klinik örnekleme yetişkinler ile gerçekleştirilen çalışmasında ise haklılık/büyükleme, Reeves ve Taylor (2007) tarafından klinik olmayan örneklem ile gerçekleştirilen çalışmada ise duyguları bastırma erken dönem uyumsuz şemasının negatif yönde ön plana çıktığı görülmüştür. Carr ve Francis'in (2010b) çalışmasında ise terk edilme, güvensizlik ve istismar, duyguları bastırma, sosyal izolasyon, haklılık/büyükleme anlamlı veya anlamlıya yakın yordayıcılar olarak saptanmıştır. Corral ve Calvete (2014) ise mahkum erkekler ile gerçekleştirdikleri araştırmalarında histriyonik KB özelliklerinin kopukluk ve reddedilmişlik şema alanı ile negatif yönde ilişkili olduğunu belirlemişlerdir. Görüldüğü üzere, öne çıkan şemalar farklı çalışmalarda kısmen farklılık göstermekle birlikte histriyonik KB'nin erken dönem uyumsuz şemalarla ilişkili olduğu ve DSM-5'in bu KB için ilgi odağı olma, kişileri etkileme ve ilişkilerin çok yakın olması ihtiyacı ile ilgili ölçütlerinin mevcut bulgularda öne çıkan şemalarla uyumlu olduğu düşünülmektedir.

Yürütülen araştırma sonucuna göre narsisistik KB için başta yüksek standartlar olmak üzere onay arayıcılık ve kusurluluk şemaları varyansı açıklamaktadır. Bilge ve Balaban'ın (2021) çalışmasında da narsisistik KB için yordayıcı olarak öne çıkan ilk iki şemanın mevcut araştırmanın bulgularına paralel şekilde onay arayıcılık ve yüksek standartlar olması dikkat çekmektedir. Aracı ve Bilge'nin (2021) çalışması da bu KB'nin en yüksek ilişkide olduğu şema olarak onay aracılığı işaret etmektedir. Reeves ve Taylor (2007) ise haklılık/büyükleme ve güvensizlik ve kötüye kullanma; Nordahl, Holthe ve Haugum (2005) klinik yetişkin örnekleme hastalık ve tehditlere karşı dayanıksızlık başta olmak üzere duyguları bastırma ve yetersiz özdenetim şemalarının ön plana çıktığını tespit etmiştir.

Görüldüğü üzere farklılaşan bulgular mevcuttur ve bu durumun örneklemelerin farklı yapıdaki narsisistik KB özelliklerini farklı miktarlarda içeriyor olmasından da etkilenebileceği düşünülmektedir. Nitekim Üzümcü'nün (2016) genç katılımcılarla gerçekleştirdiği çalışmada, kırılğan/büyükleme narsisistik kişilik özelliklerinin farklı şemalarla ilişki içinde olabileceğine dikkat çekilmektedir.

Yürütülen araştırma sonucunda bağımlı KB belirtilerinin en çok iç içe geçme/bağımlılık olmak üzere başarısızlık, terk edilme ve onay arayıcılık şemaları tarafından açıklanabildiği saptanmıştır. Bilge ve Balaban'ın (2021) araştırmasında bu KB'yi açıklayan şemaların oldukça benzer şekilde başarısızlık, terk edilme, sosyal izolasyon/güvensizlik ve iç içe geçme/bağımlılık olarak sıralandığı anlaşılmaktadır. Aracı ve Bilge'nin (2021) çalışmalarında ise bu KB'nin en yüksek ilişki gösterdiği şema olarak karamsarlık ve onay arayıcılık dikkat çekmektedir. Kunst ve arkadaşlarının (2020) çalışmasında da benzer şekilde boyun eğcilik, başarısızlık, terk edilme/istikrarsızlık şemaları ön plana çıkmaktadır. Reeve ve Taylor (2007) ve Carr ve Francis (2010b) tarafından klinik olmayan örneklem ile gerçekleştirilen çalışmalarda ise terk edilme ve tutarsızlık şeması ön plana çıkmıştır. Nordahl, Holthe ve Haugum'un (2005) klinik yetişkin katılımcılar ile gerçekleştirilen çalışmasında ise bağımlı KB'nin en başta boyun eğcilik olmak üzere sırasıyla sosyal izolasyon, terk edilme ve tutarsızlık gibi şemalar ile ilişkili olduğu bulunmuştur. Corral ve Calvete (2014) ise mahkûm erkekler ile gerçekleştirdikleri araştırmalarında bağımlı KB özelliklerinin başkalarına yönelimlilik şema alanı ile ilişkili olduğunu belirlemişlerdir. Mevcut araştırmanın sonuçlarında olduğu gibi bağımlı KB için özellikle terk edilme şemasının önceki bulgular gibi tekrarlandığı, farklı olarak bağımlılık şemasının ön plana çıkabildiği (Steylaerts, Dierckx ve Schotte, 2023) anlaşılmaktadır. Görüldüğü üzere öne çıkan bazı şemalar farklılaşmakla birlikte yürütülen çalışma ile oldukça tutarlı bulgular mevcuttur. Bu KB için kendi başına bir iş yapmakta güçlük çekmek, başkalarının bakım ve desteğini sağlamak için hoş olmayan şeyleri yapmayı istemek, kendi kendine bakmak durumunda bırakılacağı korkusu gibi DSM-5 ölçütlerinin (APA, 2013) mevcut bulgularda ön plana çıkan şemalarla uyumlu olduğu düşünülmektedir.

Mevcut araştırmanın sonuçları doğrultusunda ergenlerde çekingen KB varyansını ise başarısızlık başta olmak üzere, iç içe geçme/bağımlılık, sosyal izolasyon/güvensizlik ve duyguları bastırma şemaları yordamaktadır. Adı geçen şemalar toplam varyansın %47.7'sini yordarken Macik'in (2018) çalışmasında ise varyansın %40'ı şemalar tarafından açıklanmıştır. Kunst ve arkadaşlarının (2020) çalışmasında ise oldukça benzer şekilde başarısızlık ve sosyal izolasyon şemaları çekingen KB ile en fazla ilişki gösteren şemalardır. Bilge ve Balaban'ın (2021) araştırmasında ise sosyal izolasyon/güvensizlik, başarısızlık, karamsarlık, iç içe geçme/bağımlılık, duyguları bastırma, onay arayıcılık şemalarının %40 yordayıcılığı ile mevcut bulgular ile oldukça uyumlu sonuçlara ulaşılmıştır. Aracı ve Bilge'nin (2021) çalışmasında ise onay arama, başarısızlık ve dayanıksızlık şemaları ön plandadır. Reeve ve Taylor (2007), Carr ve Francis (2010a), Carr ve Francis (2010b), Macig (2018) tarafından gerçekleştirilen çalışmalarda ise sosyal izolasyon, duygusal bastırma, boyun eğme, terk edilme ve tutarsızlık, hastalık ve

tehditlere karşı dayanıksızlık, kendini feda etme, karamsarlık, haklılık/büyükleme gibi çeşitli şemalar ön plana çıkabilmektedir. Nordahl, Holthe ve Haugum (2005) tarafından yetişkin klinik katılımcılara gerçekleştirilen çalışmalarda ise başarısızlık gibi şemalar diğer bulgulardan farklı olarak eklenmektedir. Yürütülen araştırma ile büyük ölçüde örtüşen bulgular mevcuttur ve DSM-5'te yer alan yetersizlik duyguları yüzünden insanlar arasında çekingen davranma, sevineceklerini kesin olarak bilmedikçe insanlarla ilişkiye girmek istememe gibi ölçütlerin öne çıkan şemalarla uyumlu olduğu düşünülmektedir. Ergenlik döneminin özellikleri ile beraber çekingen KB için bu sürecin mevcut araştırmada ön plana çıkan başarısızlık şeması odaklı açıklanması olası gözükmektedir. Nitekim KB'leri hem kategorik hem boyutsal değerlendiren bir araştırma, çekingen KB için daha az sık tekrarlanan başarısızlık şemasına dikkat çekmektedir (Steylaerts, Dierckx ve Schotte, 2023).

Son olarak, obsesif kompulsif KB varyansını cezalandırılma ve yüksek standartlar şemaları açıklamaktadır. Reeve ve Taylor (2007), bu KB için yüksek standartlar ve yapıksızlık/gelişmemiş benlik şemasının ön plana çıktığını ve Nordahl, Holthe ve Haugum (2005) ise bu KB'nin duyguları bastırma başta olmak üzere yetersiz özdenetim, haklılık/büyükleme, sosyal izolasyon, kusurluluk ve utanç şemaları ile ilişkili olduğunu saptamıştır. Bilge ve Balaban'ın (2021) araştırmasında ise sosyal izolasyon/güvensizlik, karamsarlık, ayrıcalıklılık/yetersiz özdenetim, duyguları bastırma ve tehditler karşısında dayanıksızlık şemalarının yordayıcı olduğu görülmektedir. Kunst ve arkadaşlarının (2020) çalışmasında ise benzer şekilde yüksek standartlar şeması ile öne çıkan ilişkiler söz konusudur. Aracı ve Bilge'nin (2021) çalışmasında ise karamsarlık ve güvensizlik şemaları öne plana çıkmaktadır. Nitekim obsesif kompulsif KB için özellikle yüksek standartlar şemasının önceki bulgularla beraber tekrarlandığı (Steylaerts, Dierckx ve Schotte, 2023) anlaşılmaktadır. Yürütülen araştırma sonucunda, bu KB için daha az sayıda ve oranda yordayıcılık ilişkisi dikkat çekmektedir. Bununla ilgili olarak mevcut çalışmadaki Cronbach Alfa değerinin en düşük 0.59 ile obsesif kompulsif KB alt ölçeğinde olmasının da dikkate alınabileceği düşünülmektedir. Bazı çalışmaların bulguları ile uyumlu şekilde yüksek standartlar şemasının ön plana çıkması, DSM-5'te bu KB için yer alan işlerin bitirilmesini güçleştirecek denli eksiksiz yapma uğraşı ve aşırı doğrucu ve vicdanlı olma gibi ölçütlerle (APA, 2013) uyumlu gözükmektedir. Bununla birlikte literatürden farklılaşan cezalandırma şeması, daha farklı bir bulgu olarak karşımıza çıkmaktadır. Obsesif-kompulsif davranışların gerisinde başlıca itici güç olarak yaptıklarının uygun görülmeceğine ve kabul görmeyeceğine, bunlar için cezalandırılacağına ilişkin endişeler yatabilmektedir (Koroğlu ve Bayraktar, 2010). Bu şema özellikle ergenlerde bu bozukluğun gelişim aşamasında dikkate alınması gereken bir durum olarak değerlendirilebilir. Nitekim örneklemin farklılaşmasından bağımsız olarak bile özellikle C kümesi KB'ler için her bir kişilik bozukluğuna özgü spesifik şemalara dair belirsizlikler (Panagiotopoulos vd., 2023) vurgulanmaktadır.

Görüldüğü üzere, KB patolojisi erken dönem uyumsuz şemalarla ilişkilendirilmiştir. Bununla birlikte farklı örneklem grupları, araştırma yöntemleri ve KB değerlendirmeleri (Panagiotopoulos vd., 2023), örneklem büyüklüğü,

İstatistiksel analizler ve kavramsallaştırmalardaki büyük heterojenlik nedeniyle KB'ler ve şemalar arasındaki ilişkiler belirsizliğini korumaktadır (Kunst vd, 2020). Mevcut araştırmanın sonuçları ve literatür bir bütün olarak değerlendirildiğinde, ergenlerde kişilik bozuklukları belirtilerinin şema kuramı yaklaşımı kapsamında erken dönem uyumsuz şemalar ile önemli oranlarda açıklanabildiği anlaşılmaktadır. Ergenlerde kişilik bozukluğu için tedavi çalışmaları başlangıç aşamasında olup ergenlere özgü müdahaleler hala gelişim sürecindeyken, mevcut psikoterapilerin çoğu yetişkin modellerinin bu gelişim evresine uyarlanmasını içermektedir. Araştırmalarda elde edilen verilerin geliştirilerek uyarlanmış bir şema terapi yaklaşımını geliştirmek için kullanılabilmesi olasıdır. Ayrıca, kişilik bozuklukları için borderline kişilik örgütlenmesi (Clarkin, Kernberg ve Yeoman, 2012) gibi farklı gruplandırmalar (örn. Kohut, 2006; Masterson, 2015) öneren çok farklı KB yaklaşımları değerlendirildiğinde ve kişilik bozukluğuyla ilgili boyutsal anlayışın giderek önem kazandığı dikkate alındığında, öne çıkan şemaların değerlendirilmesinin yanı sıra şemalar doğrultusunda bireysel formülasyon yapılmasının önemi açıktır.

Çalışmanın sonuçları bazı sınırlılıklar dâhilinde değerlendirilmelidir. Bu sınırlılıklar, ilk olarak sınırlı örneklem temsiliyetini, antisosyal KB'nin değerlendirme dışı bırakılma zorunluluğunu ve sadece özbildirime dayalı ölçümleri kapsamaktadır. Ayrıca bazı araştırmalarda şema alanı kullanımı dikkat çekmektedir, şema alanı ve erken dönem uyumsuz şema isimlerinin farklı çevirilerinin ve gruplandırmalarının olabildiği ve bu durumların yer yer bazı ayrıntılı karşılaştırma güçlüklerini beraberinde getirebildiği dikkate alınmalıdır. Ayrıca belirti düzeyleri ile çalışılması önemli olmakla birlikte tanı ölçütlerini karşılayan bir grupta gerçekleştirilecek çalışmalar, bulgulara yönelik anlayışı geliştirecektir.

Kaynakça

- APA. (2013). Diagnostic and statistical manual of mental disorders, 5th edition (DSM-5). Washington, DC, American Psychiatric Association.
- Aracı, A. ve Bilge, Y. (2021). Erken dönem uyumsuz şemalar ve kişilik bozuklukları ilişkisinde immatür savunmaların aracı rolü. *Turkish Studies - Social*, 16(3), 933-951.
- Bach, B. ve Bernstein, D.P. (2018). Schema therapy conceptualization of personality functioning and traits in ICD-11 and DSM-5. *Current Opinion in Psychiatry*, 32(1), 1-12.
- Bach, B. ve Farrell, J.M. (2018). Schemas and modes in borderline personality disorder: The mistrustful, shameful, angry, impulsive, and unhappy child. *Psychiatry Research*, 259, 323-329.
- Balaban, G. ve Bilge, Y. (2020). Ergenlerde görülen ruhsal bozukluklar ve erken dönem uyumsuz şemalar: Cinsiyetin düzenleyici rolü. *Anadolu Psikiyatri Dergisi*, 21(6), 600-608.
- Bilge, Y. ve Balaban, G. (2021). The relationships between personality disorders and early maladaptive schemas and the moderating role of gender. *Alpha Psychiatry*, 22(1), 12-18.
- Barazandeh, H., Kissane, D.W., Saeedi, N. ve Gordon, M. (2016). A systematic review of the relationship between early maladaptive schemas and borderline personality disorder/traits. *Personality and Individual Differences*, 94, 130-139.
- Barazandeh, H., Kissane, D. W., Saeedi, N. ve Gordon, M. (2018). Schema modes and dissociation in borderline personality disorder/traits in adolescents or young adults. *Psychiatry Research*, 261, 1-6.
- Bilge, Y. ve Bilge, Y. (2019). Ergenler için Psikolojik Bozukluklar Envanteri'nin (EPBE) revizyon çalışması-II: Kişilik Bozuklukları Formu ve kişilik bozuklukları görülme sıklığı. *Klinik Psikiyatri*, 22, 206-218.
- Calvete, E. (2008). Justification of violence and grandiosity schemas as predictors of antisocial behavior in adolescents. *Journal of Abnormal Child Psychology*, 36, 1083-1095.
- Carr, S.N. ve Francis, A.J.P. (2010a). Do early maladaptive schemas mediate the relationship between childhood experiences and avoidant personality disorder features? A preliminary investigation in a non-clinical sample. *Cognitive Therapy and Research*, 34(4), 343-358.
- Carr, S.N. ve Francis, A.J.P. (2010b). Early maladaptive schémas and personality disorder symptoms: An examination in a non-clinical sample. *Psychology and Psychotherapy: Theory, Research and Practic*, 83, 333-349.
- Chakhssi, F., Bernstein, D. ve Ruiter, C. (2014). Early maladaptive schemas in relation to facets of psychopathy and institutional violence in offenders with personality disorders. *Legal and Criminological Psychology*, 19, 356-372.

- Clarkin, J.F., Kernberg, O.F. ve Yeomans, F.E. (2012). *Borderline Kişiliğin Psikoterapisi*. (M.K. Helvacıoğlu, Çev.). Kocaeli: Psikoterapi Enstitüsü.
- Cohen, L.J., Tanis, T., Ardalan, F., Yaseen, Z. ve Galyner, I. (2016). Maladaptive interpersonal schemas as sensitive and specific markers of borderline personality disorder among psychiatric inpatients. *Psychiatry Research*, 242, 395-403.
- Corral, C. ve Calvete, E. (2014). Early maladaptive schemas and personality disorder traits in perpetrators of intimate partner violence. *Spanish Journal of Psychology*, 17, 1-10.
- Cooper, M.J., Rose, K.S. ve Turner, H. (2005). Core beliefs and the presence or absence of eating disorder symptoms and depressive symptoms in adolescent girls. *International Journal of Eating Disorders*, 38, 60-64.
- Dieckmann, E. ve Behary, W. (2010). Schematherapie: Ein ansatz zur behandlung narzisstischer persönlichkeitsstörungen. *Psychiatry and Psychotherapy*, 2(4), 53-70.
- Dozois, D., Eichstedt, J., Collins, K., Phoenix, E. ve Harris, K. (2012). Core beliefs, self-perception, and cognitive organization in depressed adolescents. *International Journal of Cognitive Therapy*, 5, 99-112.
- Ensink, K., Biberdzic, M., Normandin, L. ve Clarkin, J. (2015). A Developmental psychopathology and neurobiological model of borderline personality disorder in adolescence. *Journal of Infant, Child, and Adolescent Psychotherapy*, 14, 46-69.
- Esmailian, N., Dehghani, M., Koster, E.H.W. ve Hoorelbeke, K. (2019). Early maladaptive schemas and borderline personality disorder features in a non-clinical sample: A network analysis. *Clinical Psychology & Psychotherapy*, 26(3), 388-398.
- Firoozan, T., Khosropour, F. ve Anari, A.M.Z. (2022). The relationship of the enneagram personality types and the early maladaptive schemas to dependent personality disorder. *Journal of Positive School Psychology*, 6(7), 3474-3481.
- Flink, N., Honkalampi, K., Lehto, S.M., Leppänen, V., Viinamäki, H. ve Lindeman, S. (2018). Comparison of early maladaptive schemas between borderline personality disorder and chronic depression. *Clinical Psychology Psychotherapy*, 25(4), 532-539.
- Frías, Á., Navarro, S., Palma, C., Farriols, N., Aliaga, F., Salvador, A., ... Selves, L. (2017). Early maladaptive schemas associated with dimensional and categorical psychopathology in patients with borderline personality disorder. *Clinical Psychology & Psychotherapy*, 25, 30-41.
- Gilbert, F. ve Daffern, M. (2013). The association between early maladaptive schema and personality disorder traits in an offender population. *Journal Psychology, Crime & Law*, 19(10), 933-946.
- Gökçe, S., Önal-Sönmez, A., Yusufoglu, C., Yulaf, Y. ve Adak, İ. (2017). Erken dönem uyumsuz şemaların ergenlik dönemi depresif bozuklukla ilişkisi. *Anadolu Psikiyatri Dergisi*, 18(3), 283-291.

- Infurna, M.R., Brunner, R., Holz, B., Parzer, P., Giannone, F., Reichl, C., ... Kaess, M. (2016). The specific role of childhood abuse, parental bonding, and family functioning in female adolescents with borderline personality disorder. *Journal of Personality Disorders, 30*(2), 177-192.
- Johnson, J.G., Cohen, P., Smailes, E., Kasen, S., Oldham, J.M. ve Skodol, A.E. (2000). Adolescent personality disorders associated with violence and criminal behavior during adolescence and early adulthood. *American Journal of Psychiatry, 157*, 1406-1412.
- Jovev, M. ve Jackson, H.J. (2004). Early maladaptive schemas in personality disordered individuals. *Journal of Personality Disorders, 18*, 467-478.
- Karasar, N. (2014). *Bilimsel araştırma yöntemi* (27. Bs.). Ankara: Nobel Yayınevi.
- Kohut, H. (2006). *Kendiliğin yeniden yapılanması* (O. Cebeci, Çev.). İstanbul: Metis Yayıncılık.
- Kunst, H., Lobbestael, J., Candel, I. ve Batink, T. (2020). Early maladaptive schemas and their relation to personality disorders: A correlational examination in a clinical population. *Clinical Psychology & Psychotherapy*.
- Lawrence, K.A., Allen, J.S. ve Chanen, A.M. (2011). A study of maladaptive schemas and borderline personality disorder in young people. *Cognitive Therapy Research, 35*, 30-39.
- Lenkiewicz, K., Srebnicki, T. ve Bryńska, A. (2016). Mechanisms shaping the development of personality and personality disorders in children and adolescents. *Psychiatria Polska, 50*(3), 621-629.
- Macik, D. (2018). Early maladaptive schemas, parental attitudes and temperament, and the evolution of borderline and avoidant personality features - The search for interdependencies. *Journal of Psychiatry and Clinical Psychology, 18*(1), 12-18.
- Makinson, J. (2012). Early maladaptive schemas and their relationship to psychopathology in adolescence (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi). The Edinburgh Üniversitesi, İskoçya.
- Masterson, J. F. (2015). *Kişilik bozuklukları*. (B.T. Bozkurt ve T.V. Soylu, Çev.). İstanbul: Litera Yayıncılık.
- Nasiri, F., Fazel, A.F. ve Mirjafari, S.A. (2016). Compare early maladaptive schemes and cognitive distortions in young people with schizoid personality disorder with ordinary people. *Indian Journal of Positive Psychology, 7*(4), 527-530.
- Muris, P. (2006). Maladaptive schemas in non-clinical adolescents: Relations to perceived parental rearing behaviours, big five personality factors and psychopathological symptoms. *Clinical Psychology and Psychotherapy, 13*, 405-413.
- Nilssona, A.K.K., Jørgensena, C.R., Straarup, K.N. ve Licht, R.W. (2010). Severity of affective temperament and maladaptive self-schemas differentiate borderline patients, bipolar patients, and controls. *Comprehensive Psychiatry, 51*(5), 486-491.

- Nordahl, H.M, Holthe, H. ve Haugum, J.A. (2005). Early maladaptive schemas in patients with or without personality disorders: Does schema modification predict symptomatic relief? *Clinical Psychology and Psychotherapy*, 12, 142-149.
- Özdel, K., Türkçapar, M.H., Guriz, S.O., Hamamci, Z., Duy, B., Taymur, I. ve Riskind, J. H. (2015). Early maladaptive schemas and core beliefs in antisocial personality disorder. *International Journal of Cognitive Therapy*, 8(4), 306-317.
- Panagiotopoulos, A., Despoti, A., Varveri, C., Wiegand, M.C.A. ve Lobbestael, J. (2023). The relationship between early maladaptive schemas and cluster C personality disorder traits: A systematic review and meta-analysis. *Current Psychiatry Reports*, 25, 439-453.
- Reeves, M. ve Taylor, J. (2007). Specific relationships between core beliefs and personality disorder symptoms in a non-clinical sample. *Clinical Psychology and Psychotherapy*, 14, 96-104.
- Richardson, G. (2007). Early maladaptive schemas in a sample of british adolescent sexual abusers: Implications for therapy. *Journal of Sexual Aggression*, 11(3), 259-276.
- Soygüt, G., Karaosmanoğlu, A. ve Çakır, Z. (2009). Erken dönem uyumsuz şemaların değerlendirilmesi: Young Şema Ölçeği Kısa Form-3'ün psikometrik özelliklerine ilişkin bir inceleme. *Türk Psikiyatri Dergisi*, 20(1), 75-84.
- Steele, M., Bate, J., Nikitiades, A. ve Nielsen, B.B. (2015). Attachment in adolescence and borderline personality disorder. *Journal of Infant, Child, and Adolescent Psychotherapy*, 14, 16-32.
- Steylaerts, B., Dierckx, E. ve Schotte, C. (2023). Relationships between DSM-5 personality disorders and early maladaptive schemas from the perspective of dimensional and categorical comorbidity. *Cognitive Therapy and Research*, 47, 454-468.
- Tremblay, P.F. ve Dozois, D.J.A. (2009). Another perspective on trait aggressiveness: Overlap With early maladaptive schemas. *Personality and Individual Differences*, 46, 569-574.
- Üzümcü, E. (2016). *Büyükleme ve kırılma narsistik kişilik özellikleri ile ilişkili faktörlerin şema terapi modeli çerçevesinde incelenmesi* (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi) Hacettepe Üniversitesi, Ankara.
- Young, J.E. (1990). *Cognitive therapy for personality disorders: A schema-focused approach*. Florida: Professional Resource Pres.
- Young, J.E., Klosko, J.S. ve Weishaar, M.E. (2009). *Şema terapi* (T. Soylu, Çev.). İstanbul: Litera Yayıncılık.